

דף מקורות 2

דף כט עמ' ב מן המשנה - דף ל עמ' א : אף עובד דניחא ליה [שתי נקודות]

שימור המציאה

משניות ח-ט עוסקים בחובה של המוצא.

- מה המגמות של המשנה? אילו חובות היא מטילה על האדם?
עיינו במקביל בדברי התוספתא בפרק ב' כ - כד:

תוספתא, בבא מציעא פרק ב'

הלכה כ: כל דבר שעושה ואוכל כגון פרה וחמור יעשה ויאכל לא יעשה מהן יותר ממה שהן אוכלין כל דבר שאין עושה ואוכל כגון אוזון ותרגלין מיטפל בהן שלשה ימים בעגלים ובסייחים שלשים יום יתר על כן מוכרן בבית דין
הלכה כא: מצא ספרים קורא בהן אחד לשלשים יום ולא יקרא בהן את הפרשה וישנה ולא יקרא בהן את הפרשה ויתרגם ולא יקרא שלשה בכרך אחד ולא יפתח בספר יותר משלשה דפין סמכוס או' בחדשים אחד לשלשים יום בישנים אחד לשנים עשר חדש
הלכה כב: כלי כסף משתמש בהן בצונן אבל לא בחמין מפני שמשחירן כלי נחשת משתמש בהן בחמין אבל לא באור מפני שהוא משחקן מגרופות וקרדומות משתמש בהן בדבר הרך אבל לא בדבר הקשה מגרפה גורף בה את הטיט מדיחה ומניחה במקומה קרדום מבקיע את העצים ובלבד שלא יבקע בו לא צנן ולא זית וכשם שאתה אומ' באבידה כך אתה אומ' בפקדון המפקיד כסות אצל חבירו מנערה אחד לשלשים יום שוטחה לצורכה אבל לא לכבודו אם היתה מרובה נוטל שכרו ממנה
הלכה כג: המוצא בהמת חבירו חייב ליטפל בה עד מתי חייב ליטפל בה עד שיכניסה לרשותו הכניסה למקום שיראנה לא יטפל בה נגנבה או אבדה חייב באחריותה לעולם חייב באחריותה עד שיכניסנה לרשותו הכניסה לגינתו ולחורבתו ונגנבה או אבדה פטור
הלכה כד: מצא חמור טעון פחמין או דברים האסורין אין מחייבין אותו ליגע בהן זה הכלל כל העושה בתוך שלו הרי זה נזקק לו וכל שאינו עושה בתוך שלו אינו נזקק לו אם היה חמורו נפלן פורק עמו אפלו מאה פעמים רשוי להקל על הפרסה ולגבות שכרו הימנה

מה הקריטריונים השונים אשר עולים מהמשנה ומהתוספתא לזכויות ולחובות של המוצא?

- של מי החובה הכלכלית להחזיר את האבידה? מי צריך לשאת בהוצאות הכלכליות ועד כמה?
- מה החובות הכלכליות החלות על המוצא בזמן הימצאות האבידה אצלו? האם הוא רשאי לעשות רווחים על האבידה בזמן היות האבידה אצלו?

כך מסביר המאירי בפירוש המשנה:

ר' מנחם המאירי, בית הבחירה, בבא מציעא כט ע"ב

מצא ספרים והספרים כשאדם שוהה הרבה מלפתחן ולגלגלן עפוש נקלט בהם ולפיכך הוא צריך לפתחן ולגלגלן משלשים לשלשים ומתוך שהתירו לו לפתחן קורא בהם אע"פ שאפשר שמפחיתן בקריאתו מצד שהוא ממשמש ביריעות יותר מדאי ומושך אילך ואילך ואם אינו יודע לקרות גולגלן בלא קריאה מתחלתן לסופן ואע"פ שהתירו לו את הקריאה דוקא במה שכבר למד ואינו צריך להתעמל עליו כל כך אבל לא ילמד בהם בתחלה ר"ל במה שלא למד עדין ולא יקרא אחר עמו ופרשו בגמרא בשני ענינים ר"ל זה בדף זה וזה בדף זה הא בענין אחד אף שנים קורין אבל לא שלשה אף בענין אחד וכן פרשו בגמ' שאף אחד לא יקרא וישנה ולא יקרא ויתרגם ולא יפתח בו יותר משלשה דפין:
מצא כסות פ' של צמר מנערה אחת לשלשים יום ופרשו בגמ' נייעור ביד אבל לא במקל וכן דוקא במקום אחד אבל לא שנים זה מכאן וזה מכאן ושוטחה לצרכה ר"ל להשליט בה האויר אבל לא לצרכו להשתמש בה ולהניחה על גביו ופירשו בגמ' שאף לצרכו ולצרכה כגון ששוטחה על גבי מטתו להשליט בה אויר ושיחתמם בה או יתכבד בה לפי דרכו אסור וכן פרשו שאם נזדמנו לו אורחים אסור

לשטחה בפניהם אף לצרכה לבד שמא אחד מהם יהא נותן עיניו עליה:
מצא כלי כסף וכלי נחשת משתמש בהם לצרכן כלומר שמאחר שאלו שמירתן בקרקע כמו שיתבאר צריך להשתמש בהם לפעמים שלא יתעפשו בקרקע ואמר שהוא משתמש בהם בכדי שמירת עיפושן אבל לא ביותר מכדי שיעור זה לצרך תשמישן והוא שאמר אבל לא לשחקן כלומר להשתמש בהם תשמיש שמשחיקן ועושה אותם ישנים ופירושו בגמ' שכלי כסף משתמש בהם בצונן אבל לא בחמין מפני שהחמין משחירין אותן וכלי נחשת משתמש בהם בחמין אבל לא על ידי האור מפני שהם מפחיתין בכך:
מצא כלי זהב וכלי זכוכית לא יגע בהם עד שיבא אליהו שאין אלו מתעפשין:

מצא תפילין בשוק

"אמר שמואל המוצא תפילין בשוק שם דמיהן ומניה לאלתר"

- מה הקושיא על דברי שמואל ומה התירוץ?
סביב משפט זה קיימים שני דיונים מרכזיים:
א. האם יש הבדל בין תפילין ובין חפצים אחרים.
ב. האם הכוונה כי האדם מוכר את האבדה, או שמניח את האבדה לעצמו.
▪ ראו את דברי רש"י. השוו את דבריו עם דברי רבנו חננאל. מה ההסברים השונים לדברי התלמוד-ולחובות של המוצא.
הרמב"ם במשנה תורה, הלכות גזלה ואבידה פרק י"ג הלכה יד כותב: "מצא תפילין שם דמיהן ומניהן עליו שדבר מצוי הוא ביד הכל ואין עשוין אלא למצותן בלבד".
▪ מה פשר ההוספה בדברי הרמב"ם?

השואל ספר תורה מחברו

התלמוד מקשר בין דיני השבת אבידה ובין דיני 'שואל' ו'מפקיד'.

! שואל: שואל הוא אחר מארבע שומרים. על ארבעת השומרים ראה משנה תורה לרמב"ם, הלכות שכירות פרק א.

- מה ההיגיון בקשר זה. [חישבו – למה דווקא לשואל, מתוך ארבעת השומרים].
- עיינו בגמרא וברש"י- מה נקודות הדמיון ונקודות ההבדל בין המחזיק באבידה ובין בעל פקדון. מה ההיגיון בכך? [רש"י ורבנו חננאל משווים לחלוטין בין מציאה ובין פיקדון. ראשונים אחרים חולקים עליו. ראו לדוגמה דברי הרא"ש סימן כ'].
מה ההיגיון מאחורי שני הפסקים של הרמב"ם:

הלכות גזלה ואבידה יג-יב	הלכות שאלה פוקדון ז ד
(יב) מצא כלי עץ משתמש בהן כדי שלא ירקבו כלי נחשת משתמש בהן בחמין אבל לא על ידי האור מפני שמשחיקן כלי כסף משתמש בהן בצונן אבל לא בחמין מפני שמשחירין מצא מגריפות וקרדומות ישתמש בהן ברך אבל לא בקשה מפני שמפחיתן מצא כלי זהב וכלי זכוכית וכסות של פשתן הרי זה לא יגע בהן עד שיבא אליהו וכדרך שאמרו באבידה כך אמרו בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים:	המפקיד ספר תורה אצל חברו גוללו פעם אחת לייב חדש ואם כשהוא גוללו פותחו וקרא בו מותר אבל לא יפתח בגלל עצמו ויקרא והוא הדין שאר ספרים ואם פתח וקרא וגלל בגלל עצמו הרי שלח יד בפקדון ונתחייב באונסין הפקיד אצלו כסות של צמר מנענעה אחת לשלשים יום כדרך שאמרו באבידה כך אמרו בפקדון וכן כל כיוצא בזה שזו חובה עליו משום השב אבידה לבעלים בד"א
(יג) מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן כל שלשים יום ולעולם לא ילמוד בהן לכתחילה ולא יקרא פרשה וישנה ולא יקרא	

פרשה ויתרגם ולא יפתח בו יתר משלשה דפי' ולא יהיו שנים קורין בשני ענייני' | בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים אבל אם היו עמו
שמא ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר אבל קורין הן בענין אחד ולא יקראו | באותה הארץ ה"ז לא יגע בו אע"פ שהוא אבד:
שלשה בספר אחד ואפילו בענין אחד:

נסו לתרץ את דברי הרמב"ם.

הדיון על נושא זה של 'שומר שמסר לשומר' נמצא בדף לו עמוד א'. עיינו בדעת ר' יוחנן, ובמחלוקת שם בין אביי ובין רבא.

- בסוגיה שם פסק הרמב"ם כדעת רבא. האם לפסיקה שם יש השלכות על הסוגיה שלנו?

על המחסור בספרים

- המחסור בספרי לימוד היה הרבה יותר מבעיה טכנית. ראו באיזה כיוונים הוא יכל להשפיע מהמתואר על ידי שנים מחכמים המאה ה-12.

ולא יקראו בו שלושה בני אדם

- המחסור בספרים עיצב את צורת הכראוגרפיה של הלימוד לשנים רבות גם אחרי שנגמר המחסור.

ספר חסידים - סימן תקסז

אם יש לאדם תלמידים יעסוק בתקנתם, וכך אם רב אחד טוב בעיר ויש לו תלמידים טובים כתלמידיו, יעסוק בתקנתם כמו בתקנת תלמידיו. ואם יש לו תוספות, ואין לרב אחר שהוא טוב תוספות, לא יחשוב לא אשאל לו ויבואו תלמידיו לפני ללמוד, לכך אמר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך, וכתוב (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך:

ספר הכוזרי נאמר ב אות עט

עט. אמר הכוזרי: אשאל אותך התדע למה מתנועעים היהודים בקריאת העברית.
פ. אמר החבר: אמרו, כי בעבור העיר החום הטבעי, ואינני סבור שהוא אלא מצד הענין שאנחנו בו, כי מפני שיכולים לקרוא רבים מהם פה אחד היה אפשר שיתקבצו עשרה מהם או יותר על ספר אחד, ובעבור זה היו ספרינו גדולים, ויצטרך כל אחד מהעשרה שיטה עם העתים לעיין התיבה, וישוב, והוא נוטה ושב תמיד מפני שהספר בארץ, והיה זה הסבה הראשונה, ואחר כן שב מנהג מפני ההסתכלות והראיה ולהדמות כאשר הוא טבע בני אדם. וזולתנו קורא כל אחד בספרו ומקרבו אל עיניו או יקרב הוא אליו כפי רצונו, מבלי שיצר עליו חבירו, ואיננו צריך שיטה וישוב.

עוד על השאלת ספרים

הרמב"ן מבחין בין ספרי תנ"ך לספרי תלמוד הבחנה מעניינת שנוגעת מאוד לבית מדרשינו בו לומדים תלמידים בעלי ידע משתנה.

חדושי הרמב"ן על מסכת בבא מציעא דף כט/ב

השואל ס"ת וכו' ובלבד שלא ילמוד בו לכתחלה. נראה לי דהאי דינא ליתיה אלא בס"ת ונביאים וכתובים שמי שהוא רגיל בהם אינו צריך ליגע בהם כלל ומי שאינו רגיל בהם נוגע בהם ומושך אילך ואילך ויש לחוש שמא יקרע, אבל עכשיו שנהגו לכתוב התלמוד אם השאלו מסכתא אינו כן שכל אדם שוין בו והשונה פרקו מאה פעמים ומי שלא שנה אותו מעולם כולם נוגעין בהם וממשמשין בהם, שאין לך אדם שלא יהא צריך עיון ומחשבה יתירה ולמשוך אילך ואילך ולגלול אותו מתחלתו לסופו ומסופו לתחלתו כדי לעיין בהלכות הצריכות לו לאותה הלכה שהוא שונה, הילכך יד כל אדם שוה בו וילמוד בו בתחלה:

הר"ן הופך את הטיעון לחרף יותר

חדושי הר"ן על בבא מציעא דף כט ע/ב

לא ילמוד בהם לכתחילה. כתב הרמב"ן ז"ל דה"מ בס"ת נביאים וכתובים שמי שלמד בהם כבר די לו בקריאה בעלמא ומי שלומד בהם לכתחילה צריך לטרוח יותר וע"י טורחו הן מתקלקלין, אבל עכשיו שנהגו לכתוב התלמוד אם השאלו מסכתא אינו כן שאפי' מי שלמד פירקו ק' פעמים צריך עיון גדול בכתחילה ואדרבה שכל מי שהוא יותר בקי צ"ע יותר בהלכות הצריכות לשמועה שלו הילכך יד כל

אדם שוה בו ולומד בו לכתחילה דאדעתא דהכי אושליה:

- האם הצורך בספר פוחת עם הידע? מה תפקיד הטקסט בלימוד ע"פ הר"ן?

נח לאדם שתעשה מצווה בממונו

הדיון העיקרי בתלמוד הוא בשאלת השימוש המותר של אדם בספר תורה של חברו.

- מה פירוש השימוש של התלמוד בכלל זה כאן?

ישנה סוגיה נוספת אשר בה נאמר כלל זה: פסחים ד עמוד ב. מי שמעניין יכול להשוות הכלל כאן ואת הכלל בפסחים.

קריטריונים רבים נאמרו על השאלה מתי נח לו לאדם.

ראו את המקורות הבאים:

שיטה מקובצת, בבא מציעא

סלקא דעתך אמינא ניחא ליה לאיניש דליתעביד מצוה בממוניה קמשמע לן. פירוש קמשמע לן דבהא כיון דאיכא קפידיא לקלקול הספר לא ניחא ליה דהא יצא שכרו בהפסדו כי היום או מחר לא יהיה לו ספר במה ללמוד. אבל במידי דליכא שום חשש לקלוקל ודאי יכול לשאול שלא מדעת הבעלים למעבד מצוה כגון אם מצא טלית או תפלין של חברו בבית הכנסת רשאי להניחן שם ולהחזירן למקומן ולא חשיב גזלן כששאל שלא מדעת בעלים. הרישב"א מרבו. וכן כתב בנמוקי יוסף בבתרא פרק הספינה (דף ד' ע"א):

תרומת הדשן א ק

שאלה: אחד רוצה לילך לדרך בחוה"מ בסוכות, ובא בהשכמה לבהכ"נ לברך את /על/ הלולב, ולא מצא לולב ואתרוג של צבור, אבל לולבים ואתרוגים של חבריו מצא יכול ליטלם ולברך עליהם או לא?

תשובה: יראה דשפיר דמי לברך על אחד של היחידים, כיון דק"ל בשאר ימים בר מיום ראשון יוצאים בשאולה אפי' לכתחילה א"ת הך שאילה לא מדעת הוא, ורב אלפס פסק פ' המפקיד דשאולה שלא מדעת נקרא גזלן, וא"כ גזול הוא ולא שאול. כתב א"ז וסמ"ג בשם ר"א וכן באשירי וכן בסמ"ק ויש אומרים, דגזול פסול אף בשאר ימים. מ"מ נראה דכה"ג ניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה. וכעין זה כתב באשירי פ' כל הבשר, דנהגו להתטעף בטלית של חברו אפילו שלא מדעתו, וסמכינן אהא דניחא ליה לאיניש לקיימא מצוה בממוניה. ואם מצאה מקופלת יחזור ויכפלים /ויקפלה/ דבענין אחר לא ניחא ליה עכ"ל.

הא קמין, דכל היכא דנראין הדברים דלא מחסר ממונא דחבריה כל עיקר בהשתמשו בו, אמרינן לא קפיד וניחא ליה לקיימה ביה מצוה. ובנטילת אתרוג ולולב רק לברך ברכת הלולב ולנענע כהלכתה הדעת נוטה דליכא שום קפידיא, וניחא ליה כמו בטלית. ולא דמי להא דאמרינן בפ' אלו מציאות מצא ספרים לא ילמוד /ילמד/ בהן, ולא אמרינן ניחא ליה לאיניש. דשאני ספרים דמשטטשים ומתקלקלים כשלומדים בהם. וא"ת סתמא קאמר לא ילמוד בהם, ואפילו מעט. י"ל דכיון דאין שיעור לתלמוד קפסיק וקאמר הכא /הכי/. /משא"כ בעטיפת הטלית ובנטילת האתרוג והלולב דגבול יש להו וק"ל. ואין להביא ראייה אנ"ד = אנידון דידן = מפסק ראבי"ה במרדכי פ' אלו מציאות שכתב דכל מאן דמכוין למצוה לא מיקרי גזלן אפילו שלא מדעת. דהתם קאי אגברא גופא דלא מיפסל בהכי לשבועה, אבל מ"מ דבר הגזול מיקרי, ולא נפיק בהו.